

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava

Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Hanna Kerstina Kartau

Videointervjuude metoodika võrdluses silmast silma
intervjuudega. *Mixed mode* kogemus Euroopa Sotsiaaluuringu
2021. aasta Eesti vooru näitel

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Mare Ainsaar, PhD

Indrek Soidla, MA

Tartu 2022

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Hanna Kerstina Kartau

24.05.2022

ABSTRACT

A comparison of video and face-to-face interviewing methodology: the European Social Survey mixed mode experience in the 2021 interview round in Estonia

During the COVID-19 pandemic it has been advised to have as few in person contacts as possible. While affecting almost all parts of life, this has also interfered with face-to-face interviewing – a widely used data collecting method which is also used by the European Social Survey. In 2021, Estonia decided to use video interviews in parallel to face-to-face interviews in order to give respondents the option not to meet up with the interviewer.

The aim of this study is to gather knowledge about the data quality and respondents of video interviews and give an overview of the characteristics and possibilities of future use of video interviews. The thesis uses quantitative analysis, all used data is from the year 2021 round of European Social Survey in Estonia.

The first chapter of the thesis describes the effects different survey modes have on the quality of the data, followed by research questions and methods used in the analysis. The results chapter analyses the data quality, characteristics and respondents' profiles of video interviews. The discussion chapter focuses on the question of how and in which cases video interviews could be a suitable survey method in the future.

The results of the thesis are that the respondents using video interviews are younger, more educated and more likely Estonian-speaking than those using face-to-face interviews. Video interviews require more contacts with the respondent than face-to-face interviews, but the length of interviews do not differ significantly. Both missing values and straight-lining occurred less in data collected through video interviews. Video interviews are stopped halfway more often than face-to-face interviews, but they are also later continued and finished more often. Thus the amount of interviews left unfinished doesn't differ between interview methods.

Keywords: video interviews, survey methods, mixed mode, European Social Survey

SISUKORD

ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS	6
1 ERINEVATE KÜSITLUSVIISIDE MÕJU ANDMETE KVALITEEDILE	7
1.1 Silmast silma intervjuu	7
1.2 Telefoniintervjuu	9
1.3 Veebiküsitlus	10
1.4 Videointervjuu	12
1.5 Videointervjuud Euroopa Sotsiaaluuringus	13
2 UURIMISKÜSIMUSED	16
3 METOODIKA	17
4 TULEMUSED	21
4.1 Videointervjuudele vastajate profiil	21
4.1.1 Vanus	21
4.1.2 Sugu	22
4.1.3 Intervjuu läbiviimise keel	23
4.1.4 Haridustase	25
4.2 Videointervjuude läbiviimise eripärad	26
4.2.1 Kontaktide arv	26
4.2.2 Intervjuu pikkus	27
4.3 Videointervjuude kvaliteet	28
4.3.1 Intervjuude pooleli jätmised	28
4.3.2 Andmelüngad	30
4.3.3 Joonvastamine	31
5 ARUTELU	33

KOKKUVÕTE	37
KASUTATUD KIRJANDUS	39
LISAD	42
Lisa 1. Haridustasemete ümberkodeerimine	42

SISSEJUHATUS

Sotsioloogilised küsitlusuuringud on oluline informatsiooni allikas ühiskonna kohta. Meetod, mis valitakse andmete kogumiseks, võib mõjutada ka lõpuks saadud tulemusi. Seetõttu on oluline uurida erinevate sotsioloogiliste meetodite mõju andmete kogumisele ning saadud andmete kvaliteedile.

Silmast silma intervjuud on olnud üks tavapärasemaid sotsioloogiliste uuringute läbiviimise meetodeid. 2001. aastal alustatud üleeuroopalises Euroopa Sotsiaaluuringus (edaspidi ESS) on see uuringu algusest saati olnud peamine andmekogumismeetod. Koroonapandeemia on inimestega kohtumist olulisel määral raskendanud terves maailmas, mistõttu raskenes silmast silma intervjuude läbiviimine. Seetõttu otsustati 2021. aastal Eestis kasutada Euroopa Sotsiaaluuringu läbiviimiseks kombineeritud meetodit, kus kõrvuti silmast silma intervjuudega teostati ka videointervjuusid.

Töö eesmärk on saada teadmisi videointervjuude abil kogutud andmete kvaliteedi ja vastajate kohta võrreldes silmast silma intervjuudega ning anda ülevaade videointervjuude eripäradest ja probleemidest. Analüüsiks kasutatakse kvantitatiivset lähenemist, kõik andmed pärinevad Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta Eesti voorust.

Töö esimene osa annab ülevaate erinevate küsitlusviiside mõjust andmete kvaliteedile. Uurimisküsimuste peatükis püstitab autor küsimused, millele töös keskendutakse. Metoodika osa kirjeldab uurimuse metoodikat ja tulemuste osa analüüsib videointervjuude kvaliteeti, läbiviimist ja vastajate profiili Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta voorus. Arutelu peatükk keskendub küsimusele, kuidas ja mis puhkudel võiks videointervjuu olla sobiv küsitlusviis ka tulevikus.

Autor soovib tänada bakalaureusetöö juhendajaid Mare Ainsaart ja Indrek Soidlat, kes olid töö kirjutamisel suureks abiks oma nõuannete ja tagasisidega.

1 ERINEVATE KÜSITLUSVIISIDE MÕJU ANDMETE KVALITEEDILE

Viies läbi sotsioloogilist uuringut ning soovides kasutada inimestelt kogutud andmeid, on vajalik arvesse võtta, kuidas erinevad andmekogumismeetodid mõjutavad andmekvaliteeti. Käesolev töö keskendub kvantitatiivsete andmete kogumise analüüsile. Kuna antud töös ei ole võimalik analüüsida kõiki leiduvaid andmekogumismeetodeid, keskendun töös vaid neljale – silmast silma intervjuu, telefoniintervjuu, veebiküsimustik ning video teel läbiviidav intervjuu. Valiku eesmärgiks on kirjeldada hetkel kõige populaarsemaid küsitlusmeetodeid ja nende eripärasid ning ka viimasel ajal populaarsust kogunud videointervjuusid, mis on uurimistöo fookus. Lisaks aitavad ülevaated teistest meetoditest mõista videointervjuude plusse ja miinuseid ning selgitada valikuid, mis tehti Euroopa Sotsiaaluuringu videointervjuude disainis.

1.1 Silmast silma intervjuu

Silmast silma intervjuerimist võib pidada kõige vanemaks ja ja traditsioonilisemaks küsitlusmeetodiks. Intervjuerija ja intervjueritav asuvad samas füüsilises asukohas, küsimuste küsimine ning neile vastamine toimub suuliselt. Põhilised kasutegurid on kõrge vastamismäär ning vähesed andmelüngad (Dialsingh, 2008). Võrreldes teiste andmete kogumise meetoditega aitab suurema vastamismäära saavutamisele kaasa intervjuerija kohalolu, kes saab vastajat vastamisel toetada ning vajadusel ka näiteks veenda mitte intervjuud pooleli jätma. Teiste küsitlusviisidega võrreldes esineb tunduvalt vähem “ei oska öelda” vastuseid või üldse vastamata jätmist, seda just tänu intervjuerija kontrollile vastuste kättesaamise üle (Jans, 2008). Seetõttu on silmast silma intervjuud eelistatud eriti pikemate intervjuude puhul (Loosveldt, 2008). Füüsiliselt samas kohas olles on võimalik vastajale anda visuaalsed abivahendid, mis lihtsustavad vastamisel valiku tegemist, näiteks vastusekaardid, samuti saab intervjuerija kontrollida keskkonda, kus intervjuud läbi viiakse (Dialsingh, 2008).

Suureks plussiks silmast silma intervjuude puhul on ka see, et see ei eelda, et intervjueritav omab digiseadet nagu arvuti või telefon, samuti pole vajalik oskus neid kasutada. Suuliselt küsimustele

vastamise protsess on igapäevane ning kõigile intuiitiivne. See on eriti oluline näiteks vanemaealiste uurimisel, kelle puhul ei ole digioskuste olemasolu garanteeritud.

Siiski on silmast silma intervjuerimisel ka miinuseid. Suurimaks neist võib pidada meetodi kulukust nii rahalises kui ka ajalises mõttes. Intervjuud läbiviiv inimene peab olema koolitatud ning talle peab maksma töötasu, tihti on vajalik ka intervjuerija transpordikulude katmine, kui intervjuu toimub vastajate elupaikades. Samuti võtab andmekogumine selle meetodi abil võrreldes teistega märgatavalt kauem aega (Dialsingh, 2008). Andmekvaliteeti see küll ei mõjuta, kuid muudab meetodi paljude silmis ebaatraktiivsemaks.

Silmast silma intervjuude puhul võib andmekvaliteeti langetada intervjuerija mõju vastajale, mis on suurem kui teiste meetodite puhul (Dialsingh, 2008). Intervjuerija peab küsimusi esitama alati samas järjekorras ning sama sõnastusega, vastusevariantidega küsimuste puhul peab ka need esitama alati samas järjekorras, kogu intervjuu vältel peab intervjuerija olema objektiivne ning jälgima hoolikalt, et ta ei suuna vastajat ühegi vastuse poole või hoopis eemale (Loosveldt, 2008). Intervjuerija puhul, kes on saanud asjakohase koolituse, on mõju küll väiksem, kuid ka siis võib vastaja tunda sotsiaalset survet teatud viisil vastata, seda tingitult sotsiaalsest soovitususest või ka intervjuerija omadustest, näiteks vanusest või soost (Loosveldt, 2008). Eriti suur võib mõju olla tundlike teemade puhul. Intervjuerija mõju alla läheb ka vastaja hirm privaatsuse kadumise ees, privaatse info puhul võib vastaja tunda end mugavamalt näiteks andmeid ise arvutisse sisestades või paberile märkides, selle asemel, et need teisele inimesele öelda (Dialsingh, 2008).

Viimastel aastatel on silmast silma intervjuude puhul tekkinud uus probleem, mis on hetkel meetodiga seotud probleemidest kõige põletavam. Meetodi jaoks on vajalik füüsiline kokkusaamine, kuid koroonapandeemia tõttu pole see tihti soovituslik või isegi lubatud. Pandeemia ajal ohustab silmast silma intervjuerimine nii vastajat kui ka küsitlejat, eriti ohustatud on vanemaealised, kes on haiguse puhul eriti haavatavad. Seetõttu on viimastel aastatel hakatud innukamalt uurima meetodeid, millega silmast silma intervjuud asendada.

1.2 Telefoniintervjuu

1970ndatel aastatel muutusid silmast silma intervjuude kõrval populaarseks telefoniintervjuud, kus vastajaga võetakse ühendust telefoni teel ning ka kõik küsimused küsitakse telefoni teel, samas kui intervjuerija vastused üles märgib, enamasti sisestades need arvutisse (*computer-assisted telephone interviewing* ehk CATI) (Outwater, 2008).

Telefoni teel intervjuude läbiviimise puhul võib probleemiks olla inimeste kättesaamine. Erinevate telefonipettuste tõttu ei soovi näiteks inimesed võõrastele numbritele vastata, samuti ei pruugi nad tahta võõrale helistajale anda enda kohta informatsiooni. Üldine anonüümsuse puudumise hirm viib tihti ka selleni, et küsitluste pooleli jätmiste hulk tõuseb (Braunsberger jt, 2007). Lisaks telefonipettuse kahtlusele väldivad inimesed telefonikõnesid ka telemarketingi leviku tõttu. Inimesed võivad kõne ära panna kohe, kui nad kahtlustavad, et neile üritatakse midagi müüa, mis võib viia selleni, et intervjuerija ei pruugi alati jõuda uuringut tutvustadagi (Elvin, 2000, Remington, 1992, viidatud Braunsberger jt, 2007 kaudu). See tähendab, et valim võib kalduda nii usaldavamate kui ka sõbralikemate inimeste poole.

Erinevad telefoni teel kontakti saavutamise seotud probleemid on viinud meetodi vastamismäära pideva langemiseni, vastamismäär võib langeda lausa 7 protsendini (Council for Marketing and Opinion Research, 2003, viidatud Braunsberger jt, 2007 kaudu). Nii madala vastamismääraga küsitlusest adekvaatseid järeldusi teha on reeglina võimatu, mis tähendab, et juba niigi näiteks veebiküsitlusest kallim olev meetod võib osutada täiesti kasutuskõlbmatuks.

Lisaks madalale vastamismäärale on telefoniintervjuude puhul probleemiks inimeste kognitiivne piiratus – näiteks vastajate kalduvus valida viimasena kuulnud vastusevariante (Miller, 2008). Kuna telefoni teel ei ole võimalik intervjueritavale visuaalselt vastusevariante näidata, on inimestel keeruline kõiki variante võrdselt kaaluda. Enamasti jäävad paremini meelde vastusevariandid, mis küsitlaja viimasena ette luges ning seetõttu on ka tõenäolisem, et valitakse just neid.

Kui varasemalt võis telefoni küsitluste puhul suurima probleemina näha seda, et mitte kõik ei oma majapidamises telefoni, siis nüüdseks on see probleem muutunud. Telefon on olemas küll peaaegu kõigil, kuid aina vähem kasutatakse lauatelefone, inimese mobiiltelefon võib aga olla kellegi teise

nimel, ühel inimesel võib olla ka mitu telefoninumbrit (Lavrakas, 2020). Taolised erisused muudavad isiku tõenäosust sattuda valimisse ning võivad raskendada vajaliku inimese kättesaamist. Seega on kadunud näiteks mure lauatelefonide kasutamisega, mille puhul on inimene kättesaadav vaid siis, kui ta on kodus. Asemele on tulnud aga mitmeid uusi mobiilidega seonduvaid probleeme palju ning meetodi üldine populaarsus on langenud. Tänu tehnoloogia arengule ei ole mobiiltelefonid enam ka vaid helistamiseks, vaid nendega on võimalik teha pea kõike, mida on võimalik teha arvutitega. Arvutite ning interneti kasutamise levikuga on eelistatumaks muutunud hoopis interneti teel küsitluste läbiviimine.

1.3 Veebiküsitlus

Isetäidetavad veebiküsitlused (*Computer Assisted Web Interview* ehk CAWI) on tänapäeval muutunud üheks populaarseimaks andmete kogumise meetodiks. Meetodi laialdast kasutamist võimaldab interneti lai levik – aastal 2021 oli Eestis internetiühendus olemas 91,8 protsendil leibkondadest (Statistikaamet, i.aa). Link küsitlusele saadetakse vastajale e-kirjaga, intervjuueeritav saab seda täita just siis, kui ta ise soovib, intervjuueerija olemasolu ei ole vajalik. Seetõttu on meetod vastajale mugav ning privaatne ning uuringu läbiviijale teiste meetoditega võrreldes tunduvalt odavam (Krasilovsky, 1996, viidatud Braunsberger jt, 2007 kaudu). Vastajatele saab näidata piiramatul hulgal visuaalseid abivahendeid ning intervjuueerija kohalolu puudumise tõttu puudub intervjuueerija mõju ning intervjuueeritaval on tihtipeale mugavam ka isiklikematele küsimustele vastata (Callegaro jt, 2015).

Oluliseks probleemiks veebiuuringute puhul on madal vastamismäär – on leitud, et veebiuuringute vastamismäär on keskmiselt 11 protsenti madalam kui teistel küsitlusviisidel (Manfreda jt, 2008). Enamasti edastatakse uuringukutse vastajale e-kirja teel ning otsest suhtlust intervjuueeritavaga erinevalt näiteks silmast silma või telefoniintervjuust ei toimu, mistõttu tunnevad inimesed tunduvalt vähem vastutust vastata (Vehovar jt, 2001, viidatud Manfreda, 2008 kaudu). Küsitluse täitmise tähtaeg võib-olla kindlaks määratud, kuid siiski pole küsitletavaga kokkulepitud kindlat aega, mil ta küsimustikku täitma peaks. Seetõttu on inimestel lihtsam seda ka edasi lükata või üldse ära unustada. Lisaks on veebiuuringute populaarsuse tõusu tõttu inimesed tihti küsitlustele vastamisest väsinud ning neid on raske motiveerida järjekordses uuringus osalema (Manfreda jt, 2008).

Veebiteel täidetavate küsitluste andmekvaliteeti mõjutavad tegurid, mida silmast silma intervjuude puhul enamasti ei esine. Sagedasem on küsitluse pooleli jätmine, mida võivad tingida küsimustiku liigne pikkus, keerulisus või ebahuvitav teema (Fan ja Yan, 2010). Erinevalt intervjuueerija osalusega küsitlusest ei ole veebis kedagi, kes veenaks vastajat siiski lõpuni vastama. Motiveerimaks inimest ankeeti lõpuni täitma võidakse vahel küsimustikku lisada julgustavaid sõnumeid, samuti on auhindu või rahalisi motivaatoreid pakkumatel küsitlustel enamasti kohustuslik preemia saamiseks tervele küsimustikule vastata (Fan ja Yan, 2010).

Veebiküsitluste puhul pole võimalik kontrollida keskkonda, milles vastaja küsimustikku täidab ega seda, mida ta vastates teeb. Inimene võib samal ajal külastada teisi veebilehti, suhelda uuringuväliste inimestega jne. Eriti pikemate küsimustike puhul on tavaline, et inimene väsib või tal hakkab igav, mis võib viia tähelepanu kadumiseni ja hooletu vastamiseni, mille puhul vastaja valib vastuseid järele mõtlemata (Bethlehem ja Biffignandi, 2012). Esineb ka joonvastamist, mille puhul inimesed hakkavad järjestikustele küsimustele andma sama väärtusega vastuseid, põhjuseks on enamasti inimese väsimine ning küsimustiku täitmise motivatsiooni langemine (Vannette, 2018). Enamasti esineb probleem arvamusi, mitte fakte käsitlevate küsimustega. Kui küsimustik on seadistatud viisil, millega on võimalik küsimusi vahele jätta, esineb veebiküsitluste puhul tihti ka andmelünki, kui aga vastamata jätmine pole lubatud, tõuseb küsimustiku pooleli jätmise tõenäosus. 2012. aastal Tartu Ülikoolis läbiviidud Euroopa Sotsiaaluuringu kombineeritud meetodi eksperimendiga leiti, et veebiküsitluste andmekvaliteet ei ole silmast silma intervjuude omast kehvem, kuid esineb meetodi efekt. See tähendab, et erinevate andmekogumismeetodite abil kogutud andmed erinevad määral, mida ei saa pidada juhuslikkusest tingituks (Sechrest jt, 2000, viidatud Maul, 2013 kaudu). Meetodi efekt ilmneb veebiküsitlust teiste meetoditega kombineerides küsimustes, millele vastamises esineb sotsiaalset soovitatavust – näiteks suhtumine immigrandidesse, enda sotsiaalse positsiooni hindamine (Ainsaar jt, 2013). Seetõttu pole meetodite kombineerimine enamasti siiski soovitatav.

Kuigi intervjuueerija puudumisest tingitud kõrgem tunnetatav anonüümsus on vastaja jaoks positiivne, võib ka see põhjustada probleeme. Lisaks andmelünkadele ning küsitluste pooleli jätmisele on problemaatiline see, et vastaja keskkond ei ole kontrollitav (Callegaro ja teised, 2015). Uurijad ei tea, kas intervjuueeritav vastas küsimustele üksi ning ilma mõjutusteta, kas vastaja keskendub uuringule, uurija ei saa isegi olla kindel, et küsimustikku täidab inimene, kellele antud küsimustik saadetud oli. Manfreda jt (2008) on välja toonud ka vastupidist – inimesed võivad ka

karta, et internetti sisestatud andmed antakse edasi kolmandatele osapooltele ning seetõttu ei soovi nad veebis isiklikele küsimustele vastata. Kuna võimalikke andmekvaliteeti mõjutavaid tegureid on palju, ei ole veebiküsitlused olulisemate uuringute puhul enamasti eelistatud.

Kasutades uuringus vaid veebiteel täidetavaid küsimustikke, kaldub valim paratamatult inimeste poole, kellel on kõrgemad digioskused, digivahendid alati kättesaadavad ning kes omavad harjumust internetti kasutada (Fricker, 2005, viidatud Fan ja Yan, 2010 kaudu). Ka vanemaealiste digioskuste tase on tõusmas – 2021.aastal kasutas Eestis internetti 65 protsenti 65-74-aastastest elanikest, aastal 2011 oli see protsent alles 25 ning aastal 2005 alles kuus protsenti (Statistikaamet, i.ab). Siiski on see number väike võrreldes nooremaealistega, kelle seas kasutavad internetti 99 protsenti elanikest (Statistikaamet, i.ab). Seega on suurem oht veebiküsitlustest kõrvale jääda siiski vanemaealistel.

1.4 Videointervjuu

Tegemist on uue meetodiga, mida on katsetatud alles vähe. Video teel intervjuude läbiviimist on katsetatud ka juba enne COVID-19 pandeemia algust (Anderson, 2006; Jeannis, 2013; Schober, 2018). Suuremat tähelepanu ning kasutust on see leidnud aga alles pandeemia ajal (Lobe ja Morgan, 2021; Schober jt, 2020). Kvantitatiivses rahvusvahelises võrdlusuuringus pole enne Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta vooru videointervjuusid kasutatud. Seetõttu on meetodit ka alles väga vähe uuritud. Intervjuu toimub muus osas samamoodi kui silmast silma intervjuu, kuid omab telefoniintervjuule omast tugevust – intervjuerija ning intervjueritav ei pea asuma samas asukohas, vaid suhtlevad videokõne kaudu (Adom jt, 2020). Meetod on muutunud vajalikuks COVID-19 pandeemia ajal, kus uuringute jaoks intervjueritavatega kokku saamine pole mõistlik, vahel ka lubatud.

Kui soovida videointervjuude abil kogutud andmeid silmast silma intervjuudega kogutud andmetega võrrelda, on vajalik video teel intervjuu läbiviimine muuta nii sarnaseks silmast silma intervjuule kui võimalik. See tähendab, et erinevalt telefoniintervjuust ei peaks intervjuu osalised üksteist mitte ainult kuulma, vaid ka videokõne abil nägema. See tähendab ühelt poolt, et intervjuus esineb intervjuerija mõju sarnasel viisil kui silmast silma intervjuu puhul, teisalt aga seda, et intervjuerijal on võimalik veenduda, et räägib õige inimesega ning kontrollida vastaja keskkonda. On leitud, et kvaliteetselt läbiviidud videointervjuu puhul esineb intervjuerija mõju harva ning sarnasel määral

kui silmast silma intervjuude puhul (West jt, 2021). Samuti on videokõnes ekraani jagamise abil võimalik jagada visuaalseid abivahendeid (nt. vastusekaardid), kui silmast silma intervjuudes neid kasutatakse.

Üritades jäljendada silmast silma intervjuu plusse, omab videokõne abil intervjuerimine ka mõningaid veebiküsitlusele omaseid miinuseid. Põhiliseks probleemiks on see, et kuigi video teel intervjuude läbiviimine muudab uuringus osalemise kättesaadavaks inimestele, kes muidu valimist kõrvale jääks (näiteks inimesed, kes COVID-19 tõttu ei saa inimestega kokku saada), jäävad küsitlusviisi puhul valimist kõrvale inimesed, kellel puuduvad digipädevused, näiteks vanemaeline elanikkond (Schober jt, 2020). See tähendab, et küsitlusi, mida varem viidi läbi silmast silma intervjuude abil, ei saa täielikult asendada videointervjuudega, kui soovitakse säilitada endine valim.

Täpsemat hinnangut andmekvaliteedile antud meetodi puhul on uuritud alles vähe. Soovides kasutada videointervjuusid paralleelselt silmast silma intervjuudega, peab olema kindel, et kogutud andmeid ei mõjuta liialt see, millise küsitlusviisiga vastused on kogutud. Seetõttu on vajalik võrrelda videointervjuude kogutud andmeid silmast silma intervjuudega kogutud andmetega. Seda eesmärki täidabki käesolev uurimistöö.

1.5 Videointervjuud Euroopa Sotsiaaluuringus

Euroopa Sotsiaaluuring (*European Social Survey*) on rahvusvaheline sotsiaalteaduslik uuring, mida on läbiviidud 2002. aastast igal teisel aastal, andmeid on kogutud 35 riigist (Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, i.ab). Eri riikide andmete võrreldavuse tagamiseks on uuringu läbiviimisel ranged protseduurireeglid, mis on püsivad nii riikide vahel kui ajas. Kogutud isikuandmetest vabad andmed on kõigile vabaks kasutamiseks, andmete abil saab analüüsida seoseid inimeste käitumise, hoiakute ja ka institutsioonide arengu vahel ning nende muutumist ajas (Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, i.ab). Eesti on uuringus osalenud alates 2004. aastast (Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, i.aa).

Koroonapandeemia tagajärjel lükati uuringu 2020. aasta voor edasi. Kuna ka aasta hiljem oli pandeemia tõttu inimestega kohtumine raskendatud, otsustati 2021. aasta Eestis kasutada lisaks silmast silma intervjuudele paralleelselt ka videointervjuusid. Otsusele aitas kaasa aasta varem

Tartu Ülikoolis läbiviidud videointervjuude pilootuuring. See aitas ka kaasa Euroopa Sotsiaaluuringus läbiviidavate videointervjuude disaini loomisele. Põhiline eesmärk videointervjuusid disainides oli need muuta nende läbiviimine võimalikult sarnaseks silmast silma intervjuudele, et tagada andmete võrreldavus. Euroopa Sotsiaaluuringu tarvis koolitati Eestis eraldi välja hulk intervjuerijaid, kelle ülesandeks sai videointervjuude läbiviimine. Videointervjuerijad läbisid üldise intervjuerija koolituse ning lisaks videointervjuusid puudutava koolituse, kus õpetati kasutama videokõne platvorme ning küsitleja rakendust. Kokku osales uuringus videointervjuerijaid kaheksa.

Igale ESS valimis olnud inimesele saadeti uuringukutse infoga uuringu kohta. Kutsel oli ka kirjas võimalus valida silmast silma ning videointervjuu vahel. Lisaks pakkusid videointervjuu võimalust välja ka silmast silma intervjuerijad, kes lõid vastajatega esimesed kontaktid. Kui respondent valis videointervjuu, anti tema info edasi videointervjuerijale, kes oli koolitatud video teel intervjuud läbi viima. Sellest hetkest alates võttis uus intervjuerija respondentiga suhtlemise üle. Videointervjuule eelnev suhtlus toimus telefoni või e-kirja teel.

Videointervjuud toimusid videosilla teel, kasutati programme Skype For Business ning Zoom. Videokõnes näidati ekraanijagamise abil vastajale vastusekaarte, mis olid sisu poolest samad, kuid disainitud arvutis kasutamiseks sobilikuks – vastusekaartide järjekord oli sama kui ankeedi küsimustel, lisatud olid ka tühjad lehed küsimuste jaoks, kus vastusevariante vastajale visuaalselt ei esitatud. Nii sai intervjuerija mugavalt vahetada ekraanil olevaid vastusekaarte paralleelselt küsimuste küsimisega, ilma, et tekiks raskusi õige kaardi leidmisega. Tegemaks kindlaks, et vastaja näeb õiget kaarti, luges intervjuerija ka vajaliku kaardi numbri ette. Intervjuerijad kasutasid intervjuu jaoks kahte arvutit – ühte videokõne ning vastusekaartide jaoks, teist vastuste sisestamiseks. Intervjuerijad viisid intervjuusid läbi kas oma kodust või Tartu Ülikooli või Statistikaameti ruumidest.

Silmast silma intervjuust erinesid videointervjuud ka tehnilise ettevalmistuse poolest. Intervjuu jaoks on vajalik privaatne ruum, kaks arvutit, millest vähemalt videokõneks kasutataval on olemas mikrofoni ja kaamera, ning mõlemal toimiv internetiühendus. Kui tavalise intervjuu puhul paneb intervjuerija oma töökoha valmis alles respondentiga intervjuu alguses kohtudes, siis videointervjuerija puhul oli vajalik alati vähemalt 15 minutit varem valmis olla, et olla kindel, et veatult toimib kogu tehniline pool – internetiühendus, mõlemad arvutid, videokõne ja heli. Siiski on

videointervjuu ajakulu intervjuerijale enamasti väiksem, kuna ei ole vajalik reisida vastaja juurde. Intervjuu ajal on videointervjuerijale lisaülesandeks vastajate abistamine võimalike tehniliste probleemide puhul (Schober jt, 2020).

Samuti oli erinev intervjueritavatelt andmete edastamise nõusoleku küsimine. Silmast silma intervjuu puhul palus intervjuerija vastajal allkirjastada paberkandjal nõusolekuleht. Videointervjuu puhul saadeti vastajale koos küsitluskutsega digiallkirjastatav nõusolekuleht, kui respondent seda intervjuu ajaks allkirjastanud polnud, toimus nõusoleku andmine videokõnes suuliselt, mida salvestati.

2 UURIMISKÜSIMUSED

Teoria peatükk kirjeldas seda, kuidas erinevad küsitlusviisid mõjutavad kogutud andmeid, sealhulgas nii seda, kuidas mõjutab küsitlusmeetodi valik vastajateni jõudmist kui ka seda, milline on mõju kogutud andmete kvaliteedile. Videointervjuusid on võrreldes teiste küsitlusmeetoditega uuritud alles vähe, tehtud uuringud on keskendunud põhiliselt kvalitatiivsetele intervjuudele, kvantitatiivsete videointervjuude sobivust suurematele küsitlusuuringutele uuritud pole (Schober, 2020). Seega pole varem olnud võimalust uurida meetodit kvantitatiivses rahvusvahelises võrdlusuuringus. Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta Eesti voor annab võimaluse analüüsida videointervjuusid võrdluses silmast silma intervjuudega. Küsitlusviiside võrdlemine aitab videointervjuude meetodit kirjeldada ning annab põhja tulevaste videointervjuusid kasutavate küsitluste disainiks.

Sellest tulenevalt on töö eesmärgiks saada teadmisi videointervjuude abil kogutud andmete kvaliteedi ja vastajate kohta võrreldes silmast silma intervjuudega ning anda ülevaade videointervjuude eripäradest ja probleemidest. Töö keskendub kolmele uurimisküsimusele:

- 1) Kuidas erinevad videointervjuudes ja silmast silma intervjuudes osalevate inimeste sotsiaal-demograafilised profiilid?
- 2) Millised on videointervjuude läbiviimise omapärad?
- 3) Kuidas erineb videointervjuude andmekvaliteet silmast silma intervjuude omast?

3 METOODIKA

Uurimistöö analüüsib videointervjuude läbiviimist kvantitatiivsete meetoditega. Uurimus põhineb ESS 2021 küsitlus- ning paraandmetel. Kvantitatiivne analüüs võimaldab anda püstitatud uurimisküsimustele üldised vastused, töö arutelu pakub saadud tulemustele taustainformatsiooni ning seletusi, mis aitavad kaasa edasisele arutelule videointervjuude kasutusvõimaluste kohta.

Võrdlen silmast silma ning videointervjuu vastajate grupe tunnuse *vdcond* (“Mis viisil viidi intervjuu läbi?”) alusel, millele vastab intervjuuerija ise peale intervjuu lõppu. Tunnusel on algselt kolm väärtust: “Silmast silma vastaja kodus”, “Silmast silma vastaja kodust väljaspool” ja “Videokõne teel”. Kodeerin kokku mõlemad silmast silma intervjuu väärtused, et saada kaks võrreldavad grupp – silmast silma intervjuud ning videointervjuud.

Esimese uurimisküsimuse puhul võrdlen vastajate profiile, kes osalesid intervjuus video teel, nendega, kes osalesid intervjuus traditsioonilisel silmast silma meetodil. Selleks analüüsin vastajate sugu (tunnus *gndr*), vanust (tunnus *age_su*), haridustaset (tunnus *edulvlb*) ja keelt, milles intervjuu läbi viidi (tunnus *intlnga*). Soo ning vanuse tunnused on iga vastaja andmetes olemas, intervjuu keele (eesti või vene keel) märgib ankeeti intervjuuerija peale intervjuu lõppu. Vastaja kõrgeimat omandatud haridustaset küsitakse respondentilt intervjuu ajal. Vähendamaks tühjasid või väga väheste vastustega väärtuseid, kodeerin hariduse tunnuse *edulvlb* ümber kaheksaks väärtuseks; algharidus, põhiharidus, kutseharidus, keskharidus, kutse-/rakenduskõrgharidus, bakalareusekraad, magistrikraad ning doktorikraad (vt. Lisa 1). Analüüsin tunnuste jaotusi küsitlusviisi lõikes ning analüüsin jaotuste erinevuste üldistatavust populatsioonile.

Samuti analüüsin erinevusi profiilides, jättes analüüsist kõrvale 60+ vastajad. Analüüsi eesmärgiks on saada teada, et erinevused profiilides ei tule vaid vanemast põlvkonnast, kelle seas on tunduvalt rohkem naisi ning madalama haridusega inimesi. 60+ vastajaid on silmast silma intervjuudes osalejate seas 547 ehk 42%, samas kui videointervjuudes on 60+ vastajaid 16 ehk 6,7%, mistõttu võib grupp tulemusi tugevalt mõjutada.

Teisele uurimisküsimusele vastamiseks analüüsin paraandmete abil intervjuude pikkuseid, võrreldes silmast silma ning videointervjuusid. Enne intervjuud saadavas infokirjas öeldakse vastajatele, et intervjuu pikkus on umbes poolteist tundi ehk 90 minutit. Reaalsuses kõigub intervjuu pikkus tugevalt, sõltudes vastaja kiirusest vastuste andmisel ning ka antavatest vastustest. Intervjuude pikkust analüüsin tunnuste *inwde* (intervjuu lõpp) ning *inwds* (intervjuu algus) vahede abil ning vaatlen erinevust silmast silma ning videointervjuude vahel. Analüüsist jätan välja vastajad, kelle intervjuu kestus on alla 15 minuti, mida pean ebaloogiliseks ning tehniliseks veaks (vastajaid 2, 0,1% kogu vastajaskonnast). Samuti jätan välja vastajad, kelle intervjuule vastamise aeg ületas kuute tundi ehk 360 minutit. Sellised vastajad moodustasid vastajaskonnast 3,8% ning nende puhul oletan, et kogu intervjuu ei viidud korraga läbi. Vastajaid, kellega viidi intervjuu läbi mitmes osas, analüüsin pooleli jätmiste alapeatükis.

Samuti uurin vastajatega tehtud kontaktide hulka, mis oli vajalik intervjuu edukaks läbiviimiseks. Luues mistahes kontakti vastajaga (külustus, telefonikõne, e-kiri), on Euroopa Sotsiaaluuringu puhul intervjuerijal kohustus kontakt küsitlusrakendusse märkida, pannes kirja nii kontakti viisi, aja kui ka tulemuse. Kirja pandi ka need kontakti saamise katsed, millel puhul tegelikku kontakti ei loodud, näiteks vastamata kõned respondentidele. Tänu sellele on võimalik peale küsitlusperioodi lõppu ka tehtud kontaktide arvu analüüsida. Kontakti alla lähevad ka automaatselt saadetud teavituskirjad ning lõpuks läbiviidav intervjuu. Analüüsin vaid nende vastajatega tehtud kontakte, kelle puhul viidi lõpuks läbi edukas intervjuu.

Kontaktide arvu arvutan välja, lugedes kontaktide andmestikus kokku iga vastaja kõik *datecaN* (*N*. kontakti kuupäev ja kellaaeg) tunnused, milles ei esinenud andmelünki. Saadud arve analüüsin silmast silma ning videointervjuude võrdluses.

Rääkides kontaktide arvu erinevusest, tasub tuua välja kontaktide erinevused silmast silma ning videointervjuude vahel. Erinevalt videointervjuerijatest külastasid silmast silma intervjuerijad inimesi kodudes, lisaks telefoni ja e-kirja teel suhtlemisele. Videointervjuude puhul tekkis lisakontakt reeglina ka sellest, kui vastaja otsustas videointervjuu kasuks – selle jaoks pidi ta kas Statistikaametit teavitama või pidi seda võimalust pakkuma talle silmast silma intervjuerijale, peale mida anti respondent üle uuele intervjuerijale, kes oli koolitatud videointervjuusid tegema. Mõlema variandi puhul lisatakse vastaja kohta uus kontakt. Analüüsin erinevust kõikide kontaktide arvus silmast silma ning videointervjuude vahel. Seejärel viin analüüsi läbi ka lahutades video teel

intervjueeritud vastajate puhul kontaktide arvust ühe, et teha kindlaks, et üks kohustuslik kontakt, mis oli vajalik videointervjuu valimiseks, ei mõjuta tulemusi. Samuti võis, videointervjuude puhul tulla kontakte juurde ka sellest, et peale intervjuu aja kokku leppimist saatis küsitleja vastajale e-kirja veebikõne info ning lingiga, samuti saatsid osad küsitlejad päev enne intervjuud meeldetuletusega meili. Seda ei teinud kõik küsitlejad ning samuti võidi meeldetuletust mitte saata, kui intervjuu planeeriti samaks või järgmiseks päevaks, seetõttu ei kaasa ma selliseid lisakontakte analüüsi.

Andmelünki analüüsid loen puudevateks väärtusteks juhtumid, mille puhul on respondent andnud vastuseks “Keeldus” või “Ei oska öelda”. Analüüsin antud töö viite tunnust, kus esines kõige suurem protsent puudevaid väärtuseid. Analüüsin vaid neid küsimusi, mille aluseks olevatele küsimustele pidid vastama kõik respondendid. Tunnused, kus esines kõige rohkem andmelünki ning mida analüüsin: enda paigutamine poliitilisel vasak-parem skaalal (*lrsc*), usaldus Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni vastu (*trstun*), isa kõrgeim haridustase (*edulvlfb*), rahulolu valitsuse reaktsiooniga koroonaviiruse pandeemia Eestis, arvestades järgmiste rühmade toetamist: eakad inimesed hooldekodudes (*gveldc19*) ning rahulolu valitsuse reaktsiooniga koroonaviiruse pandeemia Eestis, arvestades järgmiste rühmade toetamist: kooliealiste lastega pered (*gyfamc19*).

Uurin ka pooleli jäänud intervjuude hulka. Mida aeganõudvam on intervjuu, seda suurem on tõenäosus, et inimene otsustab poole pealt intervjuu katki jätta. Selle juhtumise tõenäosust vähendab intervjueerija kohalolek, kes saab proovida vastajat motiveerida intervjuud ikkagi jätkama. Sellegipoolest tuleb katkestamisi ette, kuna intervjuu keskmine pikkus 1,5 tundi on mõnede vastajate jaoks liiga pikk. Katkestatud intervjuudeks loen vastajaid, kelle puhul vähemalt ühe tunnuse *resulbn* ehk kontakti tulemuseks on märgitud “lõpetamata intervjuu”. Hiljem lõpetatud intervjuudeks loen neid, kellel on kontakti tulemuse tunnuste seas nii “lõpetamata intervjuu” kui ka “lõpetatud intervjuu”.

Joonvastamist analüüsin intervjuu viimase ploki põhjal, milleks on Schwartzi väärtuste küsimuste plokk. Plokis on 21 küsimust, mille puhul loetakse inimesele ette kirjeldus inimese kohta ning palutakse tal vastata küsimusele “Kuivõrd Teie moodi see inimene on?”. Inimene vastab 6-punktise skaala abil, kus vastusteks on “väga minu moodi”, “minu moodi”, “mõnevõrra minu moodi”, “vaid pisut minu moodi”, “pole minu moodi” ja “pole üldse minu moodi”. Kuna plokk on intervjuu lõpus, on suurem tõenäosus, et vastaja on väsinud ning vastab vähema hoolikusega. Joonvastamiseks loen

sedas, kui vastaja on andnud 21-st küsimusest vähemalt 15-le sama vastuse. Sama meetodit joonvastamise hindamiseks kasutati ka Euroopa Sotsiaaluuringu kombineeritud meetodi hindamisel 2013. aastal, mil võrreldi silmast silma intervjuud veebiküsitlusega (Ainsaar jt, 2013). Kuna plokki küsib inimeste käest samastumist väga erinevate ja kohati vastanduvate väärtustega (nt turvalisus ja seiklushimulisus, traditsioonilisus ja uute asjade katsetamine) oleks oodatav, et vastaja ei saa ennast kõikide väärtustega samal määral identifitseerida.

Töös lähtun olulisuse nivoost $\alpha = 0,05$.

4 TULEMUSED

Euroopa Sotsiaaluuringu 10. vooru küsitlusperiood Eestis oli 01.06.2021-31.12.2021. Selle aja jooksul viidi läbi 1 542 intervjuud, neist 240 ehk 15,6% video teel. Siin peatükis analüüsin kõiki läbiviidud intervjuusid, et leida vastused varem püstitatud uurimisküsimustele.

4.1 Videointervjuudele vastajate profiil

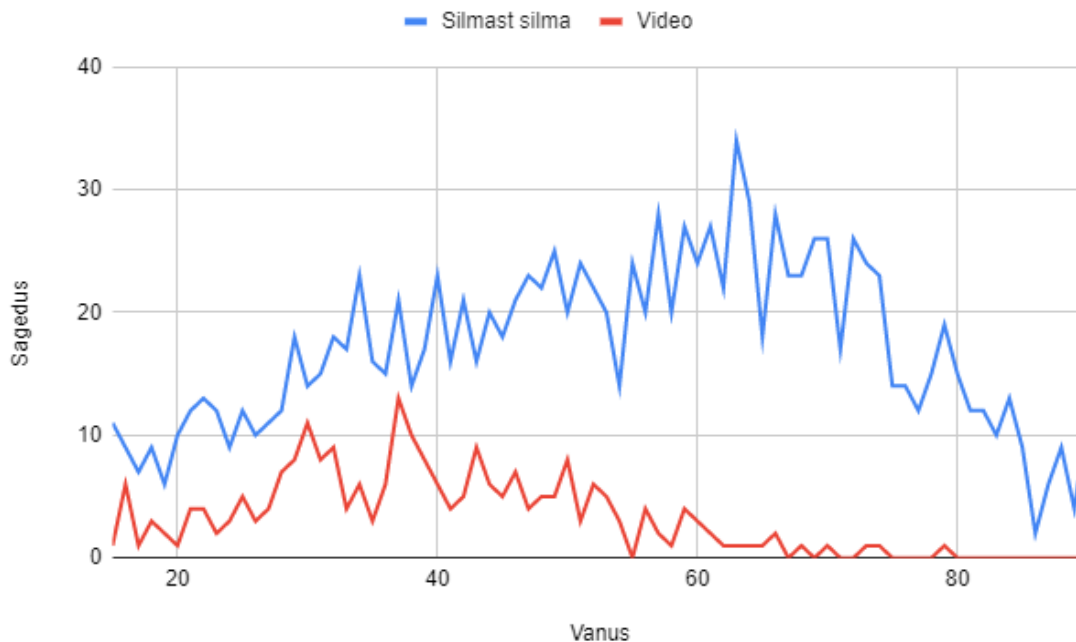
Antud alapeatükis võrdlen silmast silma ning videointervjuude vastajate profile – vanust, sugu, haridustaset ning intervjuu läbiviimise keelt.

4.1.1 Vanus

Noorim uuringus osaleja oli 15-aastane, vanim üle 90 aasta vana (andmestikus on üle 90-aastased kodeeritud vastajate vähesuse tõttu vanusele 90, et kindlustada vastajate anonüümsus). Samas vanusevahemikus olid ka silmast silma vastajad. Videointervjuude noorim vastaja oli samuti 15, kuid vanim 79. Kõikide küsitluses osalenute keskmine vanus oli 51, mediaan 51.

Jooniselt 1 näeme, et silmast silma vastajate puhul on kõige rohkem vastanuid vanuse 60 ümber, videointervjuude vastajad on enim koondunud 30 ja 40 ümber. Silmast silma vastajate keskmine vanus oli 54, mediaan 55, videointervjuude vastajate keskmine vanus oli 39, mediaan 38. Kuna vanuste jaotused ei vasta normaaljaotusele, testin jaotuste erinevust Kolmogorovi-Smirnovi testiga.

Kolmogorovi-Smirnovi test annab teststatistiku D väärtuseks 0,4, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Seega saan kinnitada erinevuse olemasolu – videointervjuude vastajad on märkimisväärselt nooremad.

Joonis 1. Vanuste jaotus silmast silma ning videointervjuude võrdluses

4.1.2 Sugu

Tabelist 1 näeme, et kõikidest intervjuule vastanutest 84,4% osalesid uuringus kohtudes intervjuueerijaga silmast silma, 15,6% osalesid video teel. Ligikaudu sama jaotus esineb nii meeste kui naiste seas.

Saamaks teada, kas andmestikus esineb seos vastaja soo ja intervjuu läbiviimise meetodi vahel ning kinnitada, et erinevus ei või olla tingitud vaid valimi juhuslikkusest, viin läbi ka hii-ruut-testi. Hii-ruut-statistik $\chi^2 = 0,03$, vabadusastmete arv $df = 1$, olulisuse tõenäosus $p = 0,872$. Seega pole alust kinnitada seost soo ja intervjuu meetodi vahel. Selgub, et vastaja sool ei ole seost valikuga osaleda intervjuus video teel.

Tabel 1. Meeste ja naiste osakaalud videointervjuude ning silmast silma intervjuude võrdluses

Sugu	Silmast silma intervjuu	Videointervjuu	Kokku
Mees	584 (84,3%)	109 (15,7%)	693 (100%)
Naine	718 (84,6%)	131 (15,4%)	849 (100%)
Kokku	1302 (84,4%)	240 (15,6%)	1542 (100.0%)

Tabelist 2 näeme, et kui jätta analüüsist välja 60+ vastajad, on videointervjuude üldine osakaal tehtud intervjuudest suurem – silmast silma intervjuus on osalenud 77,1% ning videointervjuudes 22,9% vastajatest. Sugude osakaalud jäävad endiselt omavahel sarnasteks ning seega sarnasteks ka üleüldisele indiviidide jaotusele intervjuumeetodi lõikes. Hii-ruut-statistiku väärtus $\chi^2 = 0,3$, vabadusastmete arv $df = 1$, olulisuse tõenäosus $p = 0,581$. See tähendab, et nooremate kui 60-aastaste seas ei esine vastamise meetodi osas soolisi erinevusi ning seega ei tulene sarnane sugude jaotus silmast silma ja videointervjuudes eakatest vastajatest, kelle seas on uuringutes tihti rohkem naisi kui mehi.

Tabel 2. Meeste ja naiste osakaalud videointervjuude ning silmast silma intervjuude võrdluses vanusegrupis 15–59 aastat

Sugu	Silmast silma intervjuu	Videointervjuu	Kokku
Mees	363 (77,9%)	103 (22,1%)	466 (100%)
Naine	718 (76,4%)	121 (23,6%)	513 (100%)
Kokku	755 (77,1%)	224 (22,9%)	979 (100.0%)

4.1.3 Intervjuu läbiviimise keel

Tabelist 3 näeme, et kokku tehti 1162 eestikeelset ning 380 venekeelset intervjuud. Kõikidest läbiviidud intervjuudest olid silmast silma intervjuud 84,4%, videointervjuud 15,6%. Sarnane on jaotus ka eestikeelsete intervjuude puhul, millest 82,4 protsenti viidi läbi silmast silma ning 17,6%

video teel. Erinevus on suurem venekeelsete intervjuude puhul, kus silmast silma intervjuusid oli 90,5 protsenti ning videointervjuusid vaid 9,5 protsenti.

Selle põhjal saaks oletada, et videointervjuu võimalust kasutasid eestikeelsed vastajad rohkem kui venekeelsed. Et kontrollida, kas erinevus võib tuleneda valimi juhuslikkusest, viin läbi ka hii-ruut-testi. Saan tulemuseks, et hii-ruut statistiku väärtus $\chi^2 = 14,2$, vabadusastmete arv $df = 1$, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Seega saan kinnitada erinevuse olemasolu.

Tabel 3. Intervjuu läbiviimise keele osakaalud intervjuu läbiviimise meetodite võrdluses

Keel	Silmast silma	Video	Kokku
Eesti keel	956 (82,4%)	204 (17,6%)	1160 (100%)
Vene keel	344 (90,5%)	36 (9,5%)	380 (100%)
Kokku	1302 (84,4%)	240 (15,6%)	1540 (100.0%)

Tabelist 4 näeme, et jättes analüüsist välja 60+ vastajad, on osakaalude erinevused silmast silma ja videointervjuude vahel kahanenud. Hii-ruut statistiku väärtus on $\chi^2 = 9,6$, vabadusastmete arv $df = 1$, olulisuse tõenäosus $p = 0,002$. Seega saame ka eakad vastajad välja jättes väita seost intervjuu meetodi ja keele vahel. Seega saan väita, et videointervjuud on populaarsemad eesti keelt emakeelena kõnelevate vastajate seas.

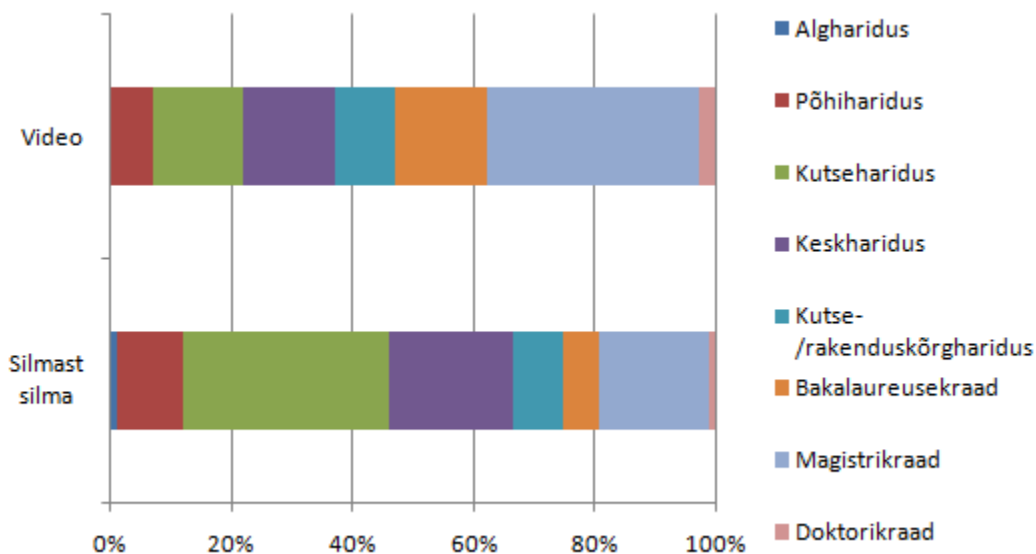
Tabel 4. Intervjuu läbiviimise keele osakaalud intervjuu läbiviimise meetodite võrdluses vanusegrupis 15–59 aastat

Keel	Silmast silma	Video	Kokku
Eesti keel	565 (74,8%)	190 (25,2%)	755 (100%)
Vene keel	189 (84,8%)	34 (15,2%)	223 (100%)
Kokku	755 (77,1%)	224 (22,9%)	979 (100%)

4.1.4 Haridustase

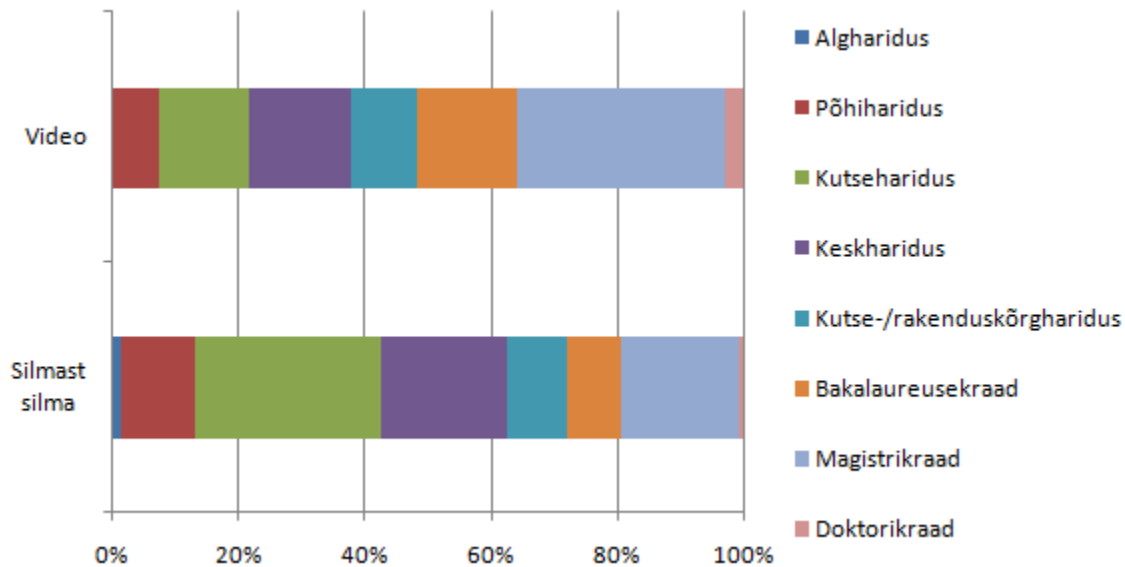
Jooniselt 2 näeme, et silmast silma meetodil intervjuus osalenud vastajate seas on kõige rohkem kutsehariduse omandanud inimesi, keda on neist ligikaudu kolmandik. Videointervjuu vastajate seas on kõige suurem osakaal magistrikraadiga inimesi, keda on samuti kolmandik video teel vastajatest. Samuti näeme jooniselt 2, et videointervjuude vastajate seas on sarnane osakaal nii kutse-, kesk- kui ka bakalaureusehariduse omandanud, keda kõiki on videointervjuu respondentidest ~15%. Ülejäänud gruppides peale magistrikraadi on vastajaid vähem. Silmast silma intervjuudes on suurim hulk vastajaid peale kutsehariduse ka keskhariduse ning magistrikraadi omandanute seas, viimaseid on mõlemaid ligikaudu 20 protsenti.

Saamaks teada, kas tunnuste vahel on seos, või on jaotuste erinevus juhuslik, viin läbi hii-ruut-testi. Saan hii-ruut statistiku $\chi^2 = 87$, vabadusastmete arvuks $df = 7$, Crameri V väärtuseks 0,24, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Crameri V väärtus koos jooniselt nähtava erinevusega viitab kahe tunnuse vahel olevale pigem nõrgale seosele. Seostades seda joonisega 2, kust näeme, et videointervjuude vastajad koonduvad kõrgemate haridusastmete ümber kui silmast silma intervjuudes osalejad, võime järeldada, et seos kahe tunnuse vahel on olemas ning videointervjuudes osalejad on kõrgema haridusega kui silmast silma intervjuudes osalejad.

Joonis 2. Erineva haridustasemega vastajate osakaalud silmast silma ning videointervjuude võrdluses

Jooniselt kolm näeme, et haridustasemete jaotus jääb sarnaseks ka siis, kui uurida ainult neid vastajaid, kelle vanus on < 60 aastat. Seega võime väita, et erinevust vastajate haridustasemete vahel ei ole tingitud silmast silma intervjuudes osalevatest eakamatest vastajatest, kellel on tihtipeale madalam haridustase. Hii-ruut-statistiku väärtus $\chi^2 = 52,4$, vabadusastmete arv $df = 7$, Crameri V väärtuseks 0,23, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Seega saab endiselt väita, et videointervjuudes osalejad on kõrgema haridusega kui silmast silma intervjuudes osalejad.

Joonis 3. Erineva haridustasemega vastajate osakaalud silmast silma ning videointervjuude võrdluses vanusegrupis 15–59 aastat

4.2 Videointervjuude läbiviimise eripärad

Antud alapeatükis uurin vajalikku kontaktide arvu ning intervjuu läbiviimise pikkust silmast silma ning videointervjuude võrdluses.

4.2.1 Kontaktide arv

Silmast silma intervjuude puhul oli keskmine kontaktide arv 4, mediaan 3 kontakti, kõige rohkem tehti ühe vastajaga 24 kontakti. Videointervjuude puhul oli keskmine 6, mediaan samuti 5.

Kontaktide arvu jaotus on tugevalt positiivselt asümmeetriline – kõikide intervjuude asümmeetriakordaja 2 ja järskuskordaja 6,2, silmast silma intervjuude asümmeetriakordaja 2,3 ja järskuskordaja 8, videointervjuude asümmeetriakordaja 1,3, järskuskordaja 2,1. Seega viin kontaktide arvu jaotuste võrdlemiseks eri küsitlusviiside puhul läbi Kolmogorovi-Smirnovi testi.

Kolmogorovi-Smirnovi teststatistik $D = 0,224$, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Seega saan kinnitada erinevust kumulatiivsetes jaotustes ning väita, et videointervjuude puhul on vaja rohkem kontakte.

Et teha kindlaks, et erinevus ei ole tingitud kohustuslikust lisakontaktist, mis on vajalik videointervjuu valimiseks, viin analüüsi läbi arvestades videointervjuudes iga vastaja kohta üks kontaktikatte vähem. Sel juhul on videointervjuudes vajatav keskmine kontaktide arv 4,7, mediaan 4, asümmeetriakordaja 1,3 ja järskuskordaja 2,1. Võrdlemaks erinevusi kumulatiivses jaotuses silmast silma intervjuuga, viin uuesti läbi Kolmogorovi-Smirnovi testi. Teststatistik $D = 0,12$, olulisuse tõenäosus $p = 0,008$. Seega saan ka videointervjuudes vajaliku kontakti maha arvestades kinnitada, et videointervjuud vajavad rohkem kontakte.

4.2.2 Intervjuu pikkus

Kõikide intervjuude keskmine pikkus on 84 minutit, mediaan 74, standardhälve $\sigma = 41,2$. Asümmeetriakordaja väärtus on 2,7 ning järskuskordaja 10, seega ei saa jaotust lugeda normaaljaotuse lähedaseks. Silmast silma intervjuude keskmine pikkus on 85 minutit, standardhälve $\sigma = 42,1$, mediaan 74. Videointervjuude keskmine pikkus on 81,8, standardhälve 36,2, mediaan 74.

Testimaks, kas kumulatiivsete jaotuste erinevus küsitlusviiside lõikes on statistiliselt oluline, viin läbi Kolmogorovi-Smirnovi testi. Kolmogorovi-Smirnovi teststatistik $D = 0,06$, olulisuse tõenäosuseks on $p = 0,47$. Seega ei saa väita erinevust – kogumite kumulatiivsete jaotuste erinevus on juhuslikkuse piirides, statistiliselt olulist erinevust küsitlusmeetodite vahel tõestada ei saa.

Kuna kogu videointervjuu protsess on planeeritud olema nii sarnane tavaintervjuule kui võimalik, siis ideaalis võikski intervjuu ka sama kaua kesta. Erinevus võiks tekkida näiteks tehnilistest viperustest, kuid videointervjueerijate kogemuste põhjal tuli neid ette väga harva. Pidev suhtlus intervjueerijaga hoiab ära näiteks veebiküsitlustele omased olukorrad, kus vastaja võiks hakata vastama kiirustades ja lohakalt või kus vastaja tähelepanu kaob keset intervjuud. Kokkuvõttes ei

viita intervjuu pikkused sellele, et meetodite vahel esineks andmekvaliteeti mõjutavaid erinevusi. Siiski võib andmekogumises esineda erinevusi, mis ei tule intervjuu lõplikus pikkuses välja, seega ei saa ka erinevuste puudumist väita.

4.3 Videointervjuude kvaliteet

Antud alapeatükis analüüsin videointervjuude andmekvaliteeti võrreldes silmast silma intervjuudega, seal hulgas intervjuude poolelijätmisi, andmelünkasid ja joonvastamise esinemist.

4.3.1 Intervjuude pooleli jätmised

Võrdlen kõigepealt seda, kui palju erinevate meetodite võrdluses intervjuueeritav üldiselt otsustab intervjuu katkestada, edasi analüüsin, kui palju silmast silma ja videointervjuudes jäetaksegi ankeet poolikuks ning ei minda intervjuuga hiljem edasi. Lisaks uurin, kas intervjuude hiljem jätkamine on ühe meetodi puhul tihedamini esinev.

Analüüsin, kui suur protsent vastajatest otsustas intervjuu katkestada, olenemata sellest, kas hiljem intervjuu lõpetati või mitte. Tabelist 5 näeme, et silmast silma intervjuude läbiviimisel otsustas 8,6 protsenti osalejatest intervjuu katkestada, videointervjuude puhul oli see number lausa 20,1%. Hii-ruut-statistiku väärtus $\chi^2 = 31,1$, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Seega saab kinnitada, et videointervjuusid soovivad vastajad katkestada rohkem. Usaldusnivool 95% on riskisuhe 2,66, mis tähendab, et intervjuu katkestamise risk on videointervjuude puhul pea 2,7 korda kõrgem.

Tabel 5. Intervjuude katkestamise osakaal kõikidest intervjuudest silmast silma ning videointervjuude võrdluses

	Silmast silma	Videointervjuu
Ühe korraga läbiviidud	1272 (91,4%)	211 (79,9%)
Katkestatud (sh hiljem lõpetatud)	120 (8,6%)	53 (20,1%)
Kokku	1392 (100%)	264 (100%)

Edasi uurin, kui tihti erinevate intervjuumeetodite puhul pooleli jäänud intervjuu hiljem lõpetati. Tabelist 6 näeme, et silmast silma intervjuude puhul jätkati hiljem pooleli jäänud intervjuusid vaid 25 protsendil kordadest, samas kui videointervjuude puhul oli see number lausa 54,7%. Hii-ruut-statistiku väärtus $\chi^2 = 14,45$, olulisuse tõenäosus $p < 0,001$. Seega saan väita, et juhul, kui intervjuu pooleli jäetakse, on videointervjuude puhul märkimisväärselt kõrgem võimalus, et see hiljem lõpetatakse. Arvutades riskisuhte usaldusnivool 95%, saame teada, et kui intervjuu on kord pooleli jäetud, siis risk intervjuud hiljem mitte lõpetada on silmast silma intervjuude puhul 3,63 korda kõrgem kui videointervjuudes.

Tabel 6. Katkestatud intervjuudest lõpetamata ning lõpetatud intervjuude ning silmast silma ning videointervjuude võrdluses

		Silmast silma	Video	Kokku
Katkestatud intervjuud	Lõpetamata	90 (75%)	24 (45,3%)	114 (100%)
	Hiljem lõpetatud	30 (25%)	29 (54,7%)	59 (100%)
	Kokku	120 (100%)	53 (100%)	173 (100%)

Lõpuks analüüsin kokkuvõtvalt, kui paljud intervjuudest jäävadki poolikuks ehk katkestatakse ning ei lõpetata ka hiljem. Tabelist 7 näeme, et kokku alustati 1656 intervjuud, neist 1392 silmast silma ning 264 video teel. Alustatud silmast silma intervjuudest jäeti pooleli 6,5% intervjuudest, videointervjuudest 9,1%. Kõikidest 1656 alustatud intervjuust jäi poolikuks 114 intervjuud ehk 6,9 protsenti. Hii-ruut-statistik $\chi^2 = 2,38$, olulisuse tõenäosus $p = 0,122$. Seega ei saa väita, et alustatud videointervjuudest jääks poolikuks proportsionaalselt suurem osa kui silmast silma intervjuudest, osakaalude erinevused jäävad statistilise vea piiresse.

Tabel 7. Pooleli jäänud ja lõpetatud intervjuude osakaalud silmast silma ning videointervjuude võrdluses

	Silmast silma intervjuu	Videointervjuu	Kokku
Pooleli jäetud	90 (6,5%)	24 (9,1%)	114 (6,9%)
Lõpetatud	1302 (93,5%)	240 (90,9%)	1542 (93,1%)
Kokku	1392 (100%)	264 (100%)	1656 (100%)

Analüüsist näeme, et kuigi videointervjuudes osalejad soovivad intervjuusid tunduvalt rohkem katkestada, on nad palju altimad intervjuud hiljem jätkama, mis tähendab, et hetkel ei saa statistiliselt kinnitada, et videointervjuudes osalejad jätaaksid ankeete poolikuks sagedamini kui seda tehakse silmast silma intervjuudes

Eelnevast tulenevalt ei saa hetkel väita, et pooleli jätmised mõjutaks videointervjuu andmete kvaliteeti võrreldes silmast silma intervjuu andmekvaliteediga. Seda, kas intervjuu mitmes osas tegemine andmeid mõjutab, saab uurida tulevikus.

4.3.2 Andmelüngad

Tabelist 8 näeme, et kõikide tunnuste puhul esineb videointervjuudes puuduvaid väärtuseid vähem. Vasak-parem skaalal paigutumise ning isa haridustaseme tunnuste puhul ei saa olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ erinevust väita. Ülejäänud kolme tunnuse puhul saab nii olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ kui ka $\alpha = 0,01$ erinevust kinnitada. Seega saab antud viie tunnuse puhul väita, et andmelünkasid esineb videointervjuudes pigem vähem. Järeldusi ei saa teha terve ankeedi kohta, kuna hetkel on analüüsi kaasatud vaid kõige suuremate andmelünkadega tunnused.

Tabel 8. Tunnuste andmelünkade osakaalud silmast silma ning videointervjuude võrdluses, meetodite erinevuse hii-ruut-testi tulemused

	Puuduvate väärtuste osakaal (%)			Hii-ruut-statistik χ^2	Vabadusastmete arv df	Olulisuse tõenäosus p
	Silmast silma	Video	Kokku			
Enda paigutamine poliitilisel vasak-parem skaalal	8,6	6,2	8,2	1,48	1	0,223
Usaldus Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni vastu	8,8	3,8	8	6,9	1	0,008
Isa kõrgeim haridustase	9,4	7,9	9,1	0,52	1	0,473
Rahulolu reaktsiooniga: eakad*	14,4	6,2	13,2	11,8	1	0,001
Rahulolu reaktsiooniga: pered**	8,6	2,9	7,7	9,2	1	0,002

Märkus: *Rahulolu valitsuse reaktsiooniga koroonaviiruse pandeemia Eestis, arvestades järgmiste rühmade toetamist: eakad inimesed hooldekodudes; **Rahulolu valitsuse reaktsiooniga koroonaviiruse pandeemia Eestis, arvestades järgmiste rühmade toetamist: kooliealiste lastega pered

4.3.3 Joonvastamine

Tabelist 9 näeme, et kõikide intervjuus osalenute seas oli 7,1 protsenti neid, kes vastasid küsimustiku lõpus olevas plokis vähemalt 15 küsimusele sama väärtusega. Protsent on sarnane ka silmast silma intervjuude vastajate seas, kus 7,8 protsenti vastajatest kasutas joonvastamist. Selliste vastajate osakaal on aga tunduvalt väiksem videointervjuus osalenud vastajate puhul, kellest vaid 2,9% vastasid vähemalt 15 küsimusele sama väärtusega. Hii-ruut-statistiku väärtus $\chi^2 = 7,5$ ning olulisuse

tõenäosus $p = 0,006$. Seega saan järeldada, et joonvastamist esineb videointervjuude puhul statistiliselt oluliselt väiksemal määral.

Tabel 9. Joonvastamist kasutanud vastajate osakaal Schwartzi väärtuste küsimuste plokis silmast silma ning videointervjuude võrdluses

	Puudub joonvastamine	Joonvastamine esineb	Kokku
Silmast silma	1200 (92,2%)	102 (7,8%)	1302 (100%)
Videointervjuu	233 (97,1%)	7 (2,9%)	240 (100%)
Kokku	1433 (92,9%)	109 (7,1%)	1542 (100%)

Videointervjueerijate kogemuste põhjal ei leidnud enamik vastajaid, et küsitlus oleks liiga pikk, oli küll erandeid, kuid enamik vastajaid näis tundvat küsimuste vastu huvi ning vastavat nii hästi kui oskasid. Siiski oli ka märgatavat joonvastamist inimeste poolt, kelle jaoks tundus intervjuu liiga pikk, mille puhul just eriti küsitluse lõpus hakati andma rohkem sarnaseid vastuseid.

Kokkuvõtlikult ei esine andmete kvaliteedis silmast silma ning videointervjuude võrdluses suuri erinevusi. Videointervjuusid küll katkestatakse rohkem, kuid viiakse ka hiljem edukalt läbi rohkem kui silmast silma intervjuusid, mistõttu jääb lõpuks pooleli umbes samal määral intervjuusid. Puudevate väärtuste osakaalude erinevus tuleb välja vaid mõnede analüüsitud küsimuste puhul, samuti pole selles töös analüüsitud tervet ankeeti ning selle kohta erinevust väita ei saa. Suurem erinevus tuleb sisse joonvastamises, mida esineb videointervjuudes vähem.

5 ARUTELU

Antud peatükk arutleb Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta andmekogumise vooru paraandmete ning uuringu korraldamise taustainfo põhjal selle üle, kas ja kuidas võiks videointervjuusid kas omaette või mõne teise küsitlusviisiga paralleelselt kasutada ka tulevikus.

Videointervjuude osalejate profiili kvantitatiivne analüüs näitas, et videointervjuudega on hetkel võimalik kõige lihtsamini jõuda noorte, haritud ning eestikeelsete vastajateni. Videointervjuude nooremast vastajaskonda võib kõige lihtsamalt seletada põlvkondade erinevustega digipädevustes. Nooremad inimesed kasutavad arvutit ja internetti oma igapäevaelus, paljud on sellega ka üles kasvanud. Eriti koroonapandeemia ajal on paljud noored pidanud osalema õppetöös videokõne kaudu, paljud täiskasvanud on pidanud liikuma kaugtööle ning sellega seoses videokõnesid kasutanud. Nooremad põlvkonnad on harjunud veebi kaudu suhtlema ning on altimad ka intervjuud sel viisil läbi viima.

Kõrgem haridustase videointervjuude vastajate puhul võib olla seotud ka sellega, kes vanemaelistest videointervjuusid valisid. Ametide puhul, mis vajavad kõrgemat haridust, on ka tõenäolisem, et tööl kasutatakse igapäevaselt erinevaid digilahendusi ning arvuteid. Sellistel ametikohtadel olevad inimesed on tõenäolisem, et videokõned on nende jaoks jõukohased ja mugavad.

Kuna videointervjuus ei ole peale videokõne alustamist vajalik, et vastaja arvutiga midagi teeks, võib vanema põlvkonna puhul lahenduseks olla ka abi lähedaselt, kes omab kõrgemaid digioskuseid. Pereliige või muu lähedal asuv inimene saab aidata intervjuueeritava videokõne alustada, seejärel saab ta ruumist lahkuda. Abipakkuja kohalolu intervjuu ajal ei ole seega vajalik ning videokõne vastaja jaoks alustamine ei riku soovitusi, mille kohaselt intervjuu ajal teisi inimesi ruumis viibima ei peaks.

Seda, mis mõjutab venekeelset vastajaskonda videointervjuusid oluliselt vähem valima kui eestikeelsed vastajad, ei ole antud töö põhjal võimalik hinnata. Erinevus võib tuleneda emakeele seosest teiste sotsiaaldemograafiliste tunnustega, kuid antud töös analüüsi põhjal järeldusi teha ei saa.

Uurides videointervjuu eripärasid ilmnes, et intervjuude pikkused ei sõltu küsitlusviisist ning videointervjuud nõuavad rohkem kontakte vastajaga kui silmast silma intervjuud. Erinevuse puudumine intervjuude pikkuses viitab sellele, et küsitlusviis ei muuda intervjuu käiku viisil, mis muudaks intervjuu ajakulu. Kontaktide arv on videointervjuudes kõrgem, mida võib pidada intervjuueerija jaoks lisatud aja- ja ressursikuluks. Samas on kontaktide loomiseks kuluv ajakulu väiksem kui silmast silma intervjuudes, kuna ei ole vajalik respondendi juurde füüsiliselt liikuda. Seega võib kokkuvõttes väita, et nende näitajate põhjal on küsitlusviiside ajakulu intervjuueerijale sarnane – kui aga lisada juurde aeg ning ka rahaline ressurss, mis silmast silma intervjuueerija peab kulutama transpordile vastajate juurde, võib videointervjuud pidada ka kiiremaks ja odavamaks variandiks.

Nagu on eelnevalt metoodika peatükis mainitud, võib videointervjuude puhul kontakte juurde tekitada e-kirjad, mis saadetakse vastajale peale temaga videointervjuu jaoks aja kokkuleppimist. E-kirjas sisaldus intervjuu aeg, videokõne link ning digiallkirjastatav nõusoleku leht. Vahel saadeti vastajale päev enne intervjuud ka meeldetuletus intervjuu aja ja kõne lingiga. See protsess ei olnud aga normeeritud ning pole kindel, kas seda tegid kõik intervjuueerijad või mitte, seetõttu pole seda ka arvesse võetud praeguses analüüsis. Tulevikus võiks seda toimingut automatiseerida, et vähendada videointervjuueerijate ajakulu.

Uurides andmekvaliteeti selgus, et videointervjuusid katkestatakse rohkem, kuid ka jätkatakse rohkem, mis kokkuvõttes tähendab, et üldiselt jääb poolikuks mõlema küsitlusviisi puhul umbes võrdselt intervjuusid. Erinevus katkestamises võib tekkida sellest, et inimesed näevad videointervjuud väiksema kohustusena, kuna intervjuueerija ei ole nende jaoks reisima pidanud. Samuti võidakse videointervjuud näha sarnasena veebiküsitlusega, mida saab enamasti pooleli jätta ning hiljem jätkata, mis tõttu inimesed võivad videointervjuud planeerida ajale, kus nad ei ole tegelikult kindlad, kas neil terve intervjuu jaoks aega jagub. Samas tähendab see kõik ka seda, et intervjuu hiljem jätkamine on vastaja jaoks vastuvõetavam – ta ei pea uuesti intervjuueerijaga kohtuma ja see ei tundu ka intervjuueerija jaoks nii ressursimahukas, samuti ei pea ta ise valmistuma inimese koju vastuvõtmiseks või temaga kuskil kohtumiseks. Võib kahtlustada, et videointervjuu kannatab nõ “interneti kultuuri” all, kus mitme asja korraga tegemine on tavalisem ning ollakse kindlad, et pooleli jäänud tegevusega võib ka hiljem tegeleda. Samuti võib intervjuueeritavaid mõjutada “Zoomi väsimus” (“*Zoom fatigue*”) – viimastel aastatel seoses koroonapandeemiaga

tekinud väljend, iseloomustamaks nähtust, mille puhul inimesed väsivad videokõnedest rohkem kui tavalisest suhtlusest (Shoshan ja Wehrt, 2021).

Andmelünkades esines erinevus vaid osade uuritud küsimuste puhul, kus videointervjuudes esines puuduvaid väärtuseid vähem. Samuti esines vähem joonvastamist. Üldiselt võib see tähendada, et videointervjuu on vastaja jaoks vähem väsitav kui silmast silma intervjuu, mistõttu esineb ka vähem hoolikuse kadumist vastamisel. See oleks vastuolus teooriaga, et vastajaid mõjutab “Zoomi väsimus”. Samuti võib erinevus tulla videointervjuudes osalejate mõnevõrra kõrgemast haridustasemest, mis võis aidata neil tunda end enesekindlamalt vastates küsimustele näiteks ÜRO usalduse või koroonameetmete kohta, mistõttu piirdusid nad harvemini vastusega “Ei oska öelda”. Kuna mõlema andmekvaliteedi näitaja puhul on uuritud vaid osa ankeedist, ei saa hetkel teha järeldusi kogu intervjuu kohta. Siiski võib antud analüüsi puhul väita, et uuritud küsitlusviiside andmekvaliteet on sarnane, kohtades, kus erinevusi esineb, on need videointervjuude kasuks ehk andmelünki ja joonvastamist esineb vähem. Seega ei ole käesolevast analüüsist lähtudes alust väita, et kogutud andmete kvaliteet võiks videointervjuusid kasutades langeda.

Tulemustest näeme, et videointervjuudel võib tulevikus olla kasutusvõimalusi uuringutes, mille vastajad räägivad eesti keelt, on nooremad ning kõrgemalt haritud. Viimaseid kahte tunnust võib seostada tugevalt ka digipädevustega. Schober ja teised (2020) väidavad samuti, et digioskuste ja -võimekuse olemasolu on põhiline, mis on vajalik vastajate kaasamiseks video teel. Statistikaameti (i.ab) andmetel on internetikasutajate osakaal pensioniealiste seasviimase kümne aasta jooksul kasvanud 40 protsenti, seega on oodata, et tulevikus kasvavad digioskused vanema põlvkonna seas veelgi. See tähendab, et tõenäoliselt muutuvad videointervjuud ajaga aina laiemalt sobivaks ning leiavad rohkem kasutust.

Praeguse analüüsi põhjal ei ole ka alust arvata, et videointervjuude kasutamine võiks andmekvaliteeti alandada, osad analüüsitulemused viitavad isegi videointervjuude kõrgemale andmekvaliteedile. Tulevikus oleks hea uurida intervjuu mitmes osas läbimise mõju andmete kvaliteedile. Kui negatiivset mõju ei esine, võiks videointervjuude abil muuta tavalisemaks ka pikemate intervjuude mitmes osas läbimise võimaluse pakkumist vastajatele. See aitaks paremini jõuda ka nende vastajateni, kes hetkel loobuvad ajakulukates uuringutes nagu ESS osalemisest just seetõttu, et nad ei leia piisavalt pikka vaba ajavahemikku selleks, et intervjuu ühe korraga lõpetada.

Kuigi hetkel osales uuringus video teel vaid 15 protsenti vastajatest, tuleb silmas pidada, et vastajatele pakuti esimesena varianti viia intervjuu läbi silmast silma. On võimalik, et inimesed valisid silmast silma intervjuu tihti mugavusest, mitte seetõttu, et nad videokõnega osaleda poleks saanud. Seega võib videointervjuude kasutajaskond olla tunduvalt suurem, kui mitte pakkuda silmast silma intervjuud esimese variandina.

On tõenäoline, et kui videointervjuu on ennast tõestanud kvaliteetse küsitlusviisina, hakkab meetodi populaarsus kasvama, seda eriti võrreldes kõrgema ressursikuluga silmast silma intervjuudega. Küsitlusviis ei mõjuta intervjuu pikkust ning vajalike kontaktide arvu erinevus on e-kirjade saatmist automatiseerides kõrvaldatav. Kuna veebi teel intervjuu läbiviimine kulutab nii ajaliselt kui rahaliselt silmast silma intervjuust vähem ressursse, on tõenäoline, et seda hakatakse erinevate uuringufirmade poolt võimalusel aina rohkem kasutama. Samuti on küsitlusviisi populaarsuse kasv tõenäoline juhul, kui maailmas jätkub koroonapandeemia või tekib mõni uus takistus inimestega silmast silma kohtumiseks. Pandeemia jätkumine võib tuua kaasa ka videokõnede veel laiema kasutuse ning sellega seonduva tehnika arengu, mis võib samuti videointervjuude kasutamist suurendada.

KOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö eesmärk oli saada teadmisi videointervjuude abil kogutud andmete kvaliteedi ja vastajate kohta võrreldes silmast silma intervjuudega ning anda ülevaade videointervjuude eripäradest ja probleemidest. Eesmärgi saavutamiseks analüüsiti Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta vooru Eesti andmeid. Uurimistöös otsiti vastuseid kolmele uurimisküsimusele:

- 1) Kuidas erinevad videointervjuudes ja silmast silma intervjuudes osalevate inimeste sotsiaal-demograafilised profiilid?
- 2) Millised on videointervjuude läbiviimise omapärad?
- 3) Kuidas erineb videointervjuude andmekvaliteet silmast silma intervjuude omast?

Esimesele uurimisküsimusele vastates ilmnas, et videointervjuude vastajad on nooremad, kõrgema haridustasemega ning suuremas osas eesti keelt rääkivad kui silmast silma intervjuudes osalejad. Teise uurimisküsimuse puhul selgus, et videointervjuud nõudsid keskmiselt rohkem kontakte vastajatega, seos jäi alles ka siis, kui videointervjuude vastajate kontaktide hulgast eemaldati üks videointervjuu valimiseks vajalik lisakontakt. Silmast silma ning videointervjuude pikkuses olulisi erinevusi ei esinenud. Kolmandale uurimisküsimusele vastates selgus, et videointervjuusid katkestatakse kuid ka jätkatakse rohkem, kokkuvõttes pooleli jäetud intervjuude osatähtsuses erinevusi ei olnud. Andmelünki ning joonvastamist esineb antud analüüsi põhjal videointervjuudes vähem.

Analüüs näitas, et videointervjuude andmekvaliteet ei ole kehvem kui silmast silma intervjuudel, samuti pole küsitlusviisil eripärasid, mis võiks vähendada selle sobivust silmast silma intervjuude kõrval kasutamiseks. Kuna küsitlusviis nõuab vastajalt piisavaid digioskuseid, on videointervjuud hetkel kasutatavad vaid paralleelselt teiste küsitlusviisidega või uuringutes, mis ei soovi uurida kogu populatsiooni ning kus on kindel, et kõikidel uuritavatel on olemas piisav digivõimekus.

Küsitlusviisi uudsuse tõttu on videointervjuusid uuritud veel vähe, kuid on oodata, et meetod on muutumas populaarsemaks ning tulemas on ka rohkem temakohaseid uuringuid. Uurida oleks kasulik intervjuu mitmes osas täitmise mõju andmetele, kuna analüüsist selgus, et intervjuu katkestamine ning hiljem jätkamine on videointervjuude puhul tunduvalt populaarsem kui silmast

silma intervjuudes. Tulevikus saame loodetavasti ka võrrelda erinevaid videointervjuude abil kogutud andmeid ning teha küsitlusviisi kohta üldistavaid järeldusi.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adom, D., Osei, M., & Adu-Agyem, J. (2020). COVID-19 lockdown: A review of an alternative to the traditional approach to research. *Research Journal in Advanced Social Sciences*, 1, 1-9. Kasutatud 20.05.2022, <https://royalliteglobal.com/rjass/article/view/107/79>

Ainsaar, M., Lilleoja, L., Lumiste, K., & Roots, A. (2013). *ESS Mixed Mode Experiment Results in Estonia (CAWI and CAPI Mode Sequential Design)*. Kasutatud 24.02.2022, https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/ssi/ess_dace_mixed_mode_ee_report.pdf

Anderson, A. H. (2008). Video-mediated interactions and surveys. *Envisioning the survey interview of the future*, 95-118. doi:10.1002/9780470183373.ch5

Bethlehem, J. ja Biffignandi, S. (2012). Errors in Web Surveys. J. Bethlehem ja S. Biffignandi (toim), *Handbook of Web Surveys* (lk 97–146). Hoboken: John Wiley & Sons .

Braunsberger, K., Wybenga, H., ja Gates, R. (2007). A comparison of reliability between telephone and web-based surveys. *Journal of Business Research*, 60(7), 758-764. doi:10.1016/j.jbusres.2007.02.015

Callegaro, M., Manfreda, K. L., & Vehovar, V. (2015). *Web survey methodology*. Sage. Kasutatud 6.04.2022, <https://books.google.ee/books?isbn=1473927293>

Dialsingh, I. (2008). Face-to-Face Interviewing. P. J. Lavrakas (toim), *Encyclopedia of Survey Research Methods* (lk 259–261). California: SAGE Publishing.

Fan, W., ja Yan, Z. (2010). Factors affecting response rates of the web survey: A systematic review. *Computers in human behavior*, 26(2), 132-139. doi:10.1016/j.chb.2009.10.015

Jans, M. (2008). Mode Effects. P. J. Lavrakas (toim), *Encyclopedia of Survey Research Methods* (lk 475–480). California: SAGE Publishing.

Jeannis, M., Terry, T., Heman-Ackah, R., & Price, M. (2013). Video Interviewing: An exploration of the feasibility as a mode of survey application. *Survey Practice*, 6(1). doi:10.29115/sp-2013-0001

- Lavrakas, P., Benson, G., Blumberg, S., Buskirk, T., Cervantes, I. F., Christian, L. & Shuttles, C. (2017). *The future of US general population telephone survey research*. Kasutatud 23.05.2022, <https://www.aapor.org/Education-Resources/Reports/The-Future-Of-U-S-General-Population-Telephone-Sur.aspx>
- Lobe, B., & Morgan, D. L. (2021). Assessing the effectiveness of video-based interviewing: a systematic comparison of video-conferencing based dyadic interviews and focus groups. *International journal of social research methodology*, 24(3), 301-312. doi:10.1080/13645579.2020.1785763
- Loosveldt, G. (2008). Face-to-Face Interviews. E. D. de Leeuw, J. J. Hox, ja D. A. Dillman (toim), *International Handbook of Survey Methodology* (lk 201–220). New York: Psychology Press.
- Manfreda, K. L., Bosnjak, M., Berzelak, J., Haas, I., ja Vehovar, V. (2008). Web surveys versus other survey modes: A meta-analysis comparing response rates. *International journal of market research*, 50(1), 79-104. doi:10.1177/147078530805000107
- Maul, A. (2013). Method effects and the meaning of measurement. *Frontiers in Psychology*, 4. doi:10.3389/fpsyg.2013.00169
- Miller, P. V. (2008). Measurement Error. P. J. Lavrakas (toim), *Encyclopedia of Survey Research Methods* (lk 259–261). California: SAGE Publishing.
- Nesher Shoshan, H., & Wehrt, W. (2021). Understanding “Zoom fatigue”: A mixed-method approach. *Applied Psychology*. doi:10.1111/apps.12360
- Outwater, M. (2008). Telephone Surveys. P. J. Lavrakas (toim), *Encyclopedia of Survey Research Methods* (lk 884–886). California: SAGE Publishing.
- Schober, M. F. (2018). The future of face-to-face interviewing. *Quality Assurance in Education*. doi:10.1108/QAE-06-2017-0033
- Schober, M. F., Conrad, F. G., Hupp, A. L., Larsen, K. M., Ong, A. R., & West, B. T. (2020). Design Considerations for Live Video Survey Interviews. *Survey Practice*, 13(1), 17839. doi:10.29115/SP-2020-0014

Statistikaamet (i.aa). *Arvuti ja koduse internetiühendusega leibkonnad tüübi ja elukoha järgi*. Kasutatud 18.05.2022,

https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_infotehnoloogia_infotehnoloogia-leibkonnas/IT20

Statistikaamet (i.ab). *16-74-aastased arvuti- ja internetikasutajad isikute rühmade järgi*. Kasutatud 18.05.2022,

https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_infotehnoloogia_infotehnoloogia-leibkonnas/IT32

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut (i.aa). *ESS tutvustus*. Kasutatud 19.05.2022,

<https://uhiskond.ut.ee/et/sisu/ess-tutvustus>

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut (i.ab). *Euroopa Sotsiaaluuring*. Kasutatud 19.05.2022,

<https://uhiskond.ut.ee/et/sisu/euroopa-sotsiaaluuring>

West, B., Ong, A., Conrad, F., Schober, M., Larsen, K., & Hupp, A. (2021). Interviewer Effects in Live Video and Prerecorded Video Interviewing. *Journal of survey statistics and methodology*. doi:10.1093/jssam/smab040

LISAD

Lisa 1. Haridustasemete ümberkodeerimine

Ümberkodeeritud haridustase	Algne haridustase	ISCED tase
Algharidus	Alghariduseta (alla 4 klassi)	ISCED 0
	Lõpetatud algharidus (4-6 klassi)	ISCED 1
<i>Jäetud välja – vastajaid ei olnud</i>	Kutseõpe ilma alghariduse lõpetamiseta	ISCED 2
Põhiharidus	Lõpetatud põhiharidus (7-9 klassi)	ISCED 2
Kutseharidus	Kutseharidus põhihariduse baasil õppekava alla 2 aasta	ISCED 2
	Kutseharidus põhihariduse baasil õppekava 2 aastat või enam	ISCED 2
	Kutseharidus koos keskhariduse omandamisega või keskeri- /tehnikumiharidus pärast põhiharidust	ISCED 3
	Kutseharidus keskhariduse baasil, keskeriharidus või kutsekeskharidus keskhariduse baasil	ISCED 4
Keskharidus	Lõpetatud üldkeskharidus	ISCED 3
Kutse-/rakenduskõrgharidus	Keskhariduse baasil kutsekõrgkooli või rakenduskõrgkooli diplomiõpe (kuni 2 aastat õpinguid, kuid mitte bakalaureuse kraad)	ISCED 5
	Kutsekõrgharidus, rakenduskõrghariduse diplomiõpe või bakalaureus (3-4 aastat õpinguid)	ISCED 5
Bakalaureusekraad	Ülikooli bakalaureusekraad (3-4 aastat õpinguid)	ISCED 6
Magistrikraad	Magistrikraad rakenduskõrgkoolist, kutsekõrgkoolist	ISCED 7
	Magistrikraad (3+2, 4+2 või 5+4 süsteemi)	ISCED 7

	järgi, sh integreeritud bakalaureuse- ja magistriõpe), enne 1992. aastat alustatud kõrgharidus (diplomeeritud spetsialistiõpe), arstiõpe	
Doktorikraad	Doktorikraad (sh kandidaadikraad)	ISCED 8

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Hanna Kerstina Kartau,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Videointervjuude metoodika võrdluses silmast silma intervjuudega. *Mixed mode* kogemus Euroopa Sotsiaaluuringu 2021. aasta Eesti vooru näitel“, mille juhendajad on Mare Ainsaar ja Indrek Soidla, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Hanna Kerstina Kartau

24.05.2022